

Föreningen för digitala fri- och rättigheter

ORG.NR 802461-0852 – [HTTPS://WWW.DFRI.SE](https://www.dfri.se) – DFRI@DFRI.SE

DFRI
Box 3644
103 59 STOCKHOLM

Justitiedepartementet
103 33 STOCKHOLM

Stockholm 2018-01-28

Yttrande över utredningen SOU 2017:75 Datalagring – brottsbekämpning och integritet

Föreningen för digitala fri- och rättigheter (DFRI) är en ideell och partipolitiskt obunden förening som verkar för främjandet av digitala rättigheter. Vårt mål är ett samhälle med så lite övervakning, spårning och avlyssning som möjligt. Vi värnar om yttrandefrihet, transparens och informationsfrihet, personlig integritet och människors rätt att själva bestämma över sin personliga information och digitala fotspår.

Sammanfattning

DFRI underkänner utredningens slutsats att svensk lagstiftning skall fortsätta tillåta generell lagring av trafik- och lokaliseringssuppgifter i strid mot EU-rätten. Vi uppmanar regeringen att sluta förhålla och istället utreda frågan på riktigt så att svensk lag anpassas till utslagen från EU-domstolen.

Generell datalagring är fortfarande inte förenligt med rättighetsstadgan

DFRI har länge hävdat att det är ett oproportionellt stort intrång i privatlivet att lagra data om allas elektroniska kommunikation. Redan i Digital Rights-domen i april 2014 slog EU-domstolen fast att generell datalagring inte är förenligt med de grundläggande rättigheterna. De svenska utredningar som följde på den domen var dock inte intresserade av att acceptera detta utslag och föreslog därför inga förändringar i svensk lagstiftning för att anpassa den till unionsrätten. I december 2016 kom Tele2-domen som ännu tydligare, med specifik granskning av svensk lag, slog fast att generell datalagring inte är möjlig.

Ännu en försutten möjlighet

Även den nu aktuella utredningen har misslyckats med att acceptera EU-domstolens avgöranden och den rådande unionsrätten. Utredningen

har fått tydliga direktiv om att föreslå anpassningar av det svenska regelverket så att det blir förenligt med Tele2-domen. Trots detta föreslår man fortsatt generell datalagring för samtliga invånare. Inte heller denna gång kommer förslag som anpassar svenskt regelverk på ett sådant sätt att privatlivsskyddet lever upp till rättighetsstadgan. Utredningens verkar ha valt att vantolka EU-domstolens avgöranden. De förslag som utredningen levererar innebär en fortsatt lagringskyldighet som går utöver det som är strängt nödvändigt och kan anses motiverat i ett demokratiskt samhälle. Man förefaller istället ha låst sig till de resultat som polis och åklagare tydligen vill uppnå.

Idag stödjer sig vissa operatörer på EU-domstolens avgöranden och skyddar sina kunder mot myndigheternas orättfärdiga begär efter personuppgifter medan andra operatörer sviker sina kunder och faller till föga för propåer från polisen. Detta ger en stor osäkerhet för alla inblandade parter och är inte rättssäkert. DFRI beklagar att utredningen inte tagit detta tillfälle att skapa ett långsiktigt och hållbart regelverk som uppfyller EU-domstolens krav på privatlivsskydd.

De förändringar som nu föreslås om att undanta fasta telefoner från datalagring har en redan liten, och snabbt minskande, inverkan eftersom den tekniken raskt håller på att konkurreras ut av mobil kommunikation. Inte heller förslagen om differentiering i lagringstider är tillräckliga för att uppfylla kraven på ett tillräckligt privatlivsskydd. Sammantaget är förslagen marginella och snarast en försämring när det gäller intrång i integriteten.

Datalagringens effektivitet kan ifrågasättas

Om en så pass integritetskränkande åtgärd som datalagring ska kunna anses vara proportionerlig så måste dess effektivitet också kunna visas. Det hävdas okritiskt av utredningen att datalagring är ett viktigt verktyg för de brottsbekämpande myndigheterna. Det finns dock inget i utredningen som med tydlig evidens har kunnat styrka att datalagring är särskilt verkningsfullt.

DFRI har inte kunnat hitta några belägg för dessa påståenden om datalagringens vikt och betydelse. Detta har inte kunnat visas vetenskapligt varken i Sverige, Tyskland, Holland eller i något annat av unionens medlemsländer. Inte heller Europeiska kommissionens utvärdering av datalagringsdirektivet 2011 kunde påvisa statistik som styrkte att datalagring hade någon positiv effekt på brottsbekämpningen.

Datalagring utan brottsmisstanke är oacceptabelt

Användningen av tvångsmedel måste naturligtvis omgärdas av stränga restriktioner som säkerställer att de inte används i andra fall än när det kan anses absolut nödvändigt. De flesta tvångsmedel får endast användas riktat mot individer där det i någon form kan göras gällande att det finns en viss grad av misstanke om brott. Enligt de förslag som utredningen lämnar kommer datalagring fortfarande

vara huvudregel för de flesta former av elektronisk kommunikation. Den övervägande majoriteten av de som utsätts för detta kommer därför vara helt oskyldiga invånare som inte ens är i närheten av att kunna misstänkas för någon form av brottslig verksamhet, än mindre grov brottslighet. Detta ger en otrygghetskänsla av att ständigt vara övervakad vilket får oacceptabla konsekvenser för människors handlande.

Särskilda yttranden

DFRI instämmer i de synpunkter och resonemang som utvecklas av såväl Jonas Agnvall¹ som Staffan Lindmark² i deras respektive särskilda yttranden.

Kommentarer till några specifika avsnitt i utredningen

Avsnitt 12.5.1 som avfärdar kravet på riktad lagring med motiveringen att alternativen är behäftade med sådana svagheter att det inte är rimligt att använda något av dessa

DFRI ställer sig mycket kritiskt till avfärdandet av EU-domstolens krav på riktad lagring.

Det är enligt domskäl 108³ tillåtet att lagra trafikuppgifter och lokaliseringssuppgifter i syfte att bekämpa grova brott förutsatt att lagringen är riktad och begränsad till vad som är strängt nödvändigt. Innebörden i kravet *strängt nödvändigt* definieras vidare i skälen 109 och 110 så att lagstiftningen för det första måste ha tydlig och precis reglering av omfattning och tillämplighet som preciserar omständigheter och villkor för lagring. För det andra krävs samband mellan lagrade uppgifter och eftersträvat syfte, på så vis att omfattning och därmed berörd personkrets är klart avgränsad. Innebörden i *avgränsning till berörd personkrets* förklaras i skäl 111 som att lagstiftningen måste göra det möjligt att ta sikte på en personkrets vars uppgifter kan bidra till att bekämpa grov brottslighet eller förhindra allvarlig risk för den allmänna säkerheten.

Utredningens föreslagna åtgärder resulterar inte i att svensk lagstiftning uppfyller EU-domstolens krav på att lagring måste vara riktad och löser således inte problemet att Sverige bryter mot EU-rätten.

Avsnitt 12.4.2 och avfärdandet av domskäl 108-111 som ”obiter dictum”

En mycket viktig del av domen, skäl 108-111, avfärdas lättvindigt med att de inte skulle ha någon koppling till domslutet, varpå den juridiska termen ”obiter dictum” nämns. DFRI ställer sig bakom

Skäl 108. Artikel 15.1 i direktiv 2002/58 jämförd med artiklarna 7, 8, 11 och 52.1 i stadgan hindrar däremot inte att en medlemsstat antar lagstiftning som i förebyggande syfte tillåter en riktad lagring av trafikuppgifter och lokaliseringssuppgifter, i syfte att bekämpa grov brottslighet, förutsatt att lagringen av uppgifterna, vad gäller vilka slags uppgifter som ska lagras, vilka kommunikationsmedel som avses, vilka personer som berörs och hur länge lagringen ska ske, begränsas till vad som är strängt nödvändigt.

¹SOU 2017:75, s. 325.

²SOU 2017:75, s. 342.

³SOU 2017:75, s. 405.

invändningen mot detta resonemang framförd av expertgruppens för utredningen Staffan Lindmark⁴.

Avsnitt 12.6.2 med påståendet att den föreslagna "differentieringen" skulle göra lagringen till undantag och inte huvudregel

Domskäl 89⁵ anger tydligt att undantag från skyldigheten att säkerställa konfidentialiteten för kommunikation, med hänvisning till artikel 15.1 i direktiv 2002/58, inte får göras till huvudregel. DFRI menar att den föreslagna förändringen, kallad "differentiering", inte kan anses uppfylla EU-domstolens krav.

Ett exempel på vad "differentiering" kan betyda i utredningen är hur föreslagen ändrad lagringstid för internettrafik resulterar i en *förlängning* av lagringstiden för trafik- och lagringsuppgifter rörande just internettrafik.⁶

Avsnitt 12.2 där tillgången till abonnemangsuppgifter har bedömts inte utgöra ett hemligt tvångsmedel

DFRI är kritiskt till att utredningen avfärdar frågan om förändring av reglerna kring abonnemangsuppgifter med hänvisning till att Tele2-domen uttryckligen behandlar endast trafik- och lokaliseringsuppgifter. Utredningen tillstår samtidigt att behandlingen av abonnemangsuppgifter sannerligen omfattas av EU-rätten vilket får anses positivt. Här ser det ut som om utredaren gör allt för att slippa följa domens mening men samtidigt försöka följa dess bokstav.

Avsnitt 12.8.4 med sitt förslag om att åklagare utses som oberoende myndighet att fatta beslut om inhämtning

DFRI håller inte med om utredningens påstående att åklagare kan anses vara en oberoende part i en brottsutredning.

DFRI

Patrik Wallström
Ordförande

Skäl 89. I och med att artikel 15.1 i direktiv 2002/58 ger medlemsstaterna möjlighet att begränsa omfattningen av den principiella skyldigheten att säkerställa konfidentialiteten för kommunikation och därmed förbundna trafikuppgifter, ska denna artikel emellertid enligt domstolens fasta praxis tolkas strikt (se, analogt, dom av den 22 november 2012, Probst, C-119/12, EU:C:2012:748, punkt 23). En sådan bestämmelse kan alltså inte motivera att undantaget från denna principiella skyldighet, i synnerhet förbudet i artikel 5 i direktivet mot att lagra dessa uppgifter, görs till huvudregel. Det skulle i stor utsträckning förta verkan av sistnämnda bestämmelse.

⁴SOU 2017:75, s. 343.

⁵SOU 2017:75, s. 402.

⁶SOU 2017:75, s. 251.